

De kinderopvangvriendelijke gemeente

.....
Sofie Delcourt – 25/08/2021
.....

Inhoud

1 Inleiding	2
2 Vormen van ondersteuning	2
2.1 Premies en subsidies	2
2.2 Inhoudelijk ondersteuning en overleg	5
2.3 Logistieke steun	6
2.4 Infrastructuur	6
2.5 Lokaal loket kinderopvang	7
3 Een kinderopvangvriendelijke gemeente uitbouwen: hoe begin je eraan?	8
3.1 Breng de actuele situatie in kaart en wees kritisch	8
3.2 Luister naar de experts in kwestie	9
3.3 Kinderopvang = ondernemen	9
3.4 Communiceer actief hoe jij een kinderopvangvriendelijke gemeente bent	10
3.5 Raadpleeg onze verzameling van praktijken	11
4 Bronnen	11

1 Inleiding

De vergunning/erkenning en subsidiëring van kinderopvang is een Vlaamse bevoegdheid. Toch is het hebben van een voldoende aanbod voor ouders betaalbare en kwaliteitsvolle kinderopvang op het grondgebied van de gemeente ook belangrijk voor het lokaal bestuur: het zorgt ervoor dat jonge ouders arbeid en gezin kunnen combineren, het helpt mee het activeringsbeleid van een OCMW te realiseren, het draagt bij tot de ontwikkeling van jonge kinderen, enzovoort.

Verschillende lokale besturen nemen dan ook initiatieven om organisatoren van kinderopvang te ondersteunen in de hoop hen te overtuigen om kinderopvang op te starten of om hen te stimuleren om kinderopvang te blijven realiseren op het grondgebied van de gemeente.

Het VVSG-Steunpunt Kinderopvang bevroeg in 2017 alle lokale besturen (308) over de ondersteuning die zij bieden aan organisatoren van kinderopvang binnen hun gemeente. 146 gemeenten bezorgden ons een ingevulde vragenlijst terug. Van deze lokale besturen biedt bijna 75% één of andere vorm van ondersteuning aan organisatoren kinderopvang (109 lokale besturen van 146 gemeenten). Ongeveer 60% van de gemeenten die ondersteuning geven aan organisatoren kinderopvang, doen dat via subsidies.

We brachten de resultaten van deze bevraging samen in een praktijkenbank ter inspiratie voor andere lokale besturen die ook kinderopvang op hun grondgebied willen stimuleren en ondersteunen.

2 Vormen van ondersteuning

2.1 Premies en subsidies

Verschillende lokale besturen geven subsidies of premies om organisatoren kinderopvang te stimuleren om kinderopvang op het grondgebied van de gemeente op te starten en te blijven realiseren.

Lokale besturen geven verschillende soorten premies en subsidies, afhankelijk van de doelstelling die men wil bereiken. Sommige besturen willen vooral starters aantrekken en geven een éénmalige investeringstoelage of starterspremie. Andere besturen willen vooral de jaarlijkse werking ondersteunen met een jaarlijkse toelage en zelfs een anciënniteitsbonus voor onthaalouders. Soms gaat het ook over zeer gerichte subsidies, zoals veiligheidspremie's en energiesubsidies.

Waarom is financiële ondersteuning een goed idee? Lokale besturen geven aan dat organisatoren zich hierdoor gesteund en erkend voelen door het lokaal bestuur. Soms is deze

extra financiële incentive de bepalende factor om als (zelfstandige) opvang toch te kunnen overleven.

Via financiële ondersteuning kan ook de kwaliteit van de opvang verbeteren, aangezien er door de organisator zo meer kan worden geïnvesteerd in infrastructuur, speelgoed enz. In enkele gevallen leidt deze ondersteuning tot een hogere toegankelijkheid van de opvang en een lagere ouderbijdrage voor ouders.

Anderzijds geven verschillende lokale besturen aan dat de premie of subsidie die in hun gemeente geboden wordt, soms te klein is om de kwaliteit te versterken en eerder een symbolische waarde heeft. Toch zorgt de subsidie of attentie voor een gevoel van betrokkenheid van het bestuur bij de opvang én wordt er via de subsidie of het geschenk een structureel contact tussen lokaal bestuur en opvang gehouden. Om de subsidie of premie te krijgen moet door de organisator een aanvraagformulier worden ingediend, waardoor het lokaal bestuur op de hoogte is van de actuele situatie van de opvanginitiatieven binnen de gemeente.

VVSG-tips

- Maak het subsidiereglement en aanvraagformulier niet nodeloos ingewikkeld. Als uitvoerder van het reglement moet je immers zorgen voor een consequente toepassing en moet je werk maken van een goede controle. Een reglement waarvan de naleving in de praktijk niet kan afgedwongen worden (waardoor sommige organisatoren het niet naleven), zorgt voor wrevel bij organisatoren die het wel correct naleven.
- Zorg voor informatie over je subsidie in 'mensentaal' en maak aanvraagformulieren toegankelijk en duidelijk.

*Subsidies worden niet alleen in het leven geroepen om initiatieven financieel te ondersteunen. Ook worden subsidies aangewend om de **regiefunctie van het lokaal bestuur te versterken**. Via de subsidie kan je sturen waar er welke kinderopvang komt. In Kortrijk krijgt een organisator extra subsidie indien de locatie valt binnen een gebied waar er een hoge nood is aan kinderopvang. Deze gebieden worden jaarlijks vastgelegd door de Cel Data van de stad Kortrijk.*

Je kan de subsidie ook koppelen aan bepaalde voorwaarden. In Stad Aalst is een belangrijke voorwaarde voor het krijgen van subsidie dat de organisator goed samenwerkt met het Lokaal Loket Kinderopvang van de stad.

Je kan de subsidiebedragen ook laten variëren op basis van een extra inzet van de organisator op inclusie, op flexibele opvang of op het bereiken van specifieke doelgroepen (vb. kwetsbare gezinnen).

- Denk steeds goed na over de voorwaarden die je koppelt aan een subsidie of premie. Zorg er m.a.w. voor dat de handhaving kan gegarandeerd worden (zie tip 1), maar besef ook dat je via de subsidie ook een instrument in handen hebt om de regierol van het lokaal bestuur te versterken. Zo kan je bijvoorbeeld de actieve deelname aan het Lokaal Overleg Kinderopvang (LOK), de samenwerking met lokaal loket kinderopvang en/of het aanleveren van cijfermateriaal als voorwaarde opnemen.
- Omschrijf in het subsidiereglement duidelijk wie al dan niet in aanmerking komt voor de subsidie. Zo vermijd je aanvragen van organisatoren die toch niet in aanmerking komen.
- Motiveer bij de opmaak van een reglement steeds waarom je welke keuzes maakt: geldt de subsidie enkel voor de opvang baby's en peuters? Of enkel voor de opvang schoolgaande kinderen? Of voor beiden? Of geldt de subsidie enkel voor organisatoren kinderopvang die in wijken liggen met een hoge opvangnood? Enzovoort. Door transparant te zijn over de keuzes, voorkom je onenigheid bij lokale organisatoren en kan je objectief aanvragen beoordelen.

Het is belangrijk dat de voorwaarden die opgenomen worden in het reglement zo te formuleren dat ze langer bruikbaar zijn.

Bijvoorbeeld: neem niet de naam op van de deelgemeente waarin er een tekort is aan kinderopvang wanneer je hierrond een voorwaarde formuleert, maar bepaal dat aanvragen uit deelgemeenten waar het tekort hoger is dan het gemiddeld tekort aan kinderopvang in de gemeente een hogere score krijgen.
- Het is belangrijk voorwaarden te bepalen die een meerwaarde betekenen voor jouw gemeente of stad. Door het uitschrijven van subsidies kan je als lokaal bestuur beleid maken en sturen: wil je voornamelijk starters aantrekken, of vooral bestaande kinderopvang ondersteunen? Wil je vooral opvang aantrekken met extra openingsuren? Of opvang voor specifieke doelgroepen ondersteunen? Houd hier dan zeker rekening mee in je reglement.
- Bewaak je budget. Bepaal op voorhand welke middelen je wil en kan besteden aan deze subsidie. Werk je met een open budget? Of heb je een vast bedrag per jaar? Een open budget is moeilijker te begroten en kan sterk variëren. Anderzijds kan je dan wel iedereen die binnen de voorwaarden wil starten, ondersteunen. Dit is moeilijker als je vast budget reeds is opgebruikt.

2.2 Inhoudelijk ondersteuning en overleg

Heel wat lokale besturen bieden één of meerdere soorten inhoudelijke ondersteuning aan organisatoren kinderopvang op hun grondgebied. Concreet gaat het over het organiseren van:

- **vorming voor de kinderbegeleiders**

Dit kunnen vormingen zijn die vanuit de Vlaamse regelgeving verplicht zijn in functie van het verkrijgen of behouden van een vergunning (zoals de vorming reanimatie of levensreddend handelen, vorming brandpreventie waardoor ze geoefend zijn in het hanteren van de brandbestrijdings-middelen en de ontruiming van de kinderopvanglocatie). Door deze vormingen aan te bieden als lokaal bestuur, kan het personeel de vormingen in de nabije omgeving volgen, al dan niet gratis. Als er lokaal de nood aan is kunnen ook andere vormingen over andere thema's georganiseerd worden. De thema's worden dan bijvoorbeeld jaarlijks besproken en vastgelegd op het Lokaal Overleg Kinderopvang (LOK). Kinderbegeleiders mogen in veel gevallen ook gratis deelnemen aan lezingen die in de gemeente worden georganiseerd voor ouders over opvoeding enz.

- **inhoudelijk overleg**

Het aanbieden van inhoudelijke overlegmomenten geeft de mogelijkheid aan organisatoren om zichzelf verder te ontwikkelen. Deze opdracht wordt binnen de gemeente vaak toegeschreven als opdracht aan het Lokaal Overleg Kinderopvang (LOK), de gemeentelijke adviesraad voor kinderopvang. Het LOK vertaalt dit naar het organiseren van bijkomende vormingen over thema's waar nood aan is, overlegmomenten met alle organisatoren kinderopvang waarop informatie over het beleid of de regelgeving wordt gegeven of nieuwigheden binnen de gemeente worden gedeeld. Vaak is er binnen deze overlegmomenten ook ruimte om knelpunten en noden aan te kaarten, zodanig dat het lokaal bestuur ermee aan de slag kan.

Het Lokaal Overleg Kinderopvang (LOK) is een gemeentelijke adviesraad. Het LOK brengt iedereen die bij de opvang van jonge kinderen betrokken is, samen rond de tafel. Elke gemeente is verplicht een LOK op te richten en vorm te geven.

- **ervaringsuitwisseling**

Om organisatoren kinderopvang te ondersteunen organiseren lokale besturen lerende netwerken of contactgroepen voor verantwoordelijken in de kinderopvang. Op die momenten worden casussen besproken in groep, ervaringen uitgewisseld, gezamenlijk materiaal uitgewerkt en knelpunten gesignaleerd aan het beleid.

Lokale besturen geven aan dat het bieden van inhoudelijk ondersteuning een facilitator is voor het uitbouwen van een goede samenwerking tussen iedereen die lokaal bezig is met kinderopvang. Het bieden van vorming, ervaringsuitwisseling en contactmomenten zorgt ervoor dat mensen samen komen en elkaar leren kennen.

Daarnaast helpt dit om een netwerk uit te bouwen waardoor mensen elkaar kennen, wat de samenwerking onderling verbetert en zo de toegankelijkheid van de opvang verhoogt. Bovendien draagt dit sterk bij tot de verbetering van de kwaliteit van de opvang.

2.3 Logistieke steun

Lokale besturen hebben enkele troeven in handen om kinderopvanginitiatieven te ondersteunen, die vandaag nog te vaak onbenut blijven. Diensten die het lokaal bestuur nu al heeft, kunnen worden opengetrokken naar organisatoren kinderopvang. Met een beetje creativiteit kan het lokaal bestuur met relatief weinig inspanningen zo een mooie ondersteuning bieden aan kinderopvanginitiatieven binnen de gemeente.

De groendienst zorgt voor de aanleg en het onderhoud van het openbaar groen in de gemeente. De technische dienst voert herstellingen en onderhoud uit aan de gemeentelijke gebouwen. Heel wat gemeenten hebben een uitleendienst die beschikt over materialen die ontleend kunnen worden door verenigingen. Heb je er al eens aan gedacht om deze diensten gratis of met korting aan te bieden aan organisatoren kinderopvang binnen de gemeente?

Verschillende gemeenten bieden ook ondersteuning door periodiek of op vraag gezamenlijke aankopen te organiseren. Gezamenlijke aankopen drukken de kosten voor de organisator.

Ook het ter beschikking stellen van toezichters voor de voor- en naschoolse opvang in de scholen, of het verzorgen van drukwerk voor kinderopvanginitiatieven binnen de gemeente zijn mooie initiatieven die organisatoren kinderopvang helpen.

2.4 Infrastructuur

Infrastructuur vinden die geschikt is om kinderopvang te organiseren is niet evident. Bovendien is ook de kost voor het geschikt maken van deze infrastructuur voor kinderopvang vaak een grote hindernis voor iemand die wil starten met kinderopvang. Daarom kan het lokaal bestuur gemeentelijke

Surf naar www.vvsg.be, kies voor het thema '**Zorg en welzijn**' en klik door naar '**Kinderopvang**'. Op de pagina '**Lokale organisatoren ondersteunen**' vind je meer informatie indien je gemeentelijke infrastructuur ter beschikking wil stellen voor kinderopvang.

infrastructuur ter beschikking stellen aan een organisator.

Ook op kleinere schaal kan een lokaal bestuur lokale kinderopvanginitiatieven ondersteunen door infrastructuur ter beschikking te stellen, bijvoorbeeld door lokalen gratis aan te bieden voor vormingen, intervisiemomenten, teamvergaderingen, activiteiten, enzovoort.

Ook bij het ter beschikking stellen van infrastructuur heeft het lokaal bestuur troeven in handen voor het uitoefenen van zijn regiefunctie. Sommige lokale besturen stellen als voorwaarde bijvoorbeeld dat de organisator die gebruik wil maken van de infrastructuur, actief lid moet zijn van het LOK of van het samenwerkingsverband Huis van het Kind, bepaalde openingsuren moet realiseren of een minimum aantal jaar deze opvang moet uitbaten.

2.5 Lokaal loket kinderopvang

Door lokaal werk te maken van enerzijds onderlinge afstemming tussen kinderopvangvoorzieningen en anderzijds toeleiding van ouders naar de opvang ondersteun je de organisatoren binnen de gemeente.

Veel lokale besturen geven aan dat de uitbouw van het lokaal loket kinderopvang een belangrijk instrument is. Organisatoren kunnen dankzij het lokaal loket hun bezetting verbeteren en vrije plaatsen beter invullen. Het loket zorgt ervoor dat bestaande kinderopvangplaatsen zo efficiënt mogelijk benut worden. De leefbaarheid verhoogt omwille van een beter matching van vraag en aanbod. Ook kan het loket een belangrijke hefboom zijn om een sociale mix van gezinnen en het vereiste percentage voorrangsgroepen te bereiken.

Hier en daar starten lokale besturen met een brugfiguur Kinderopvang. De doelstelling van een brugfiguur is om meer ouders toe te leiden naar en te betrekken bij de kinderopvang. Brugfiguren bieden meestal extra ondersteuning aan kansengroepen, zijn een aanspreekpunt voor de kinderopvang en staan in voor het uitbouwen van een goede lokale samenwerking, zoals linken leggen tussen wijkteams, Huis van het Kind en andere relevante actoren in de buurt.

De uitbouw van het lokaal loket kinderopvang in elke gemeente biedt belangrijke voordelen voor organisatoren op het grondgebied van de gemeente.

Maar ook kleinere initiatieven kunnen organisatoren kinderopvang ondersteunen, zoals het bekendmaken van nieuwe organisatoren via de infokrant, website en/of andere communicatie- en informatiekkanalen van het lokaal bestuur. Ook het ontwikkelen van een gezamenlijke folder met een overzicht van alle opvanglocaties binnen de gemeente wordt ervaren als waardevol.

3 Een kinderopvangvriendelijke gemeente uitbouwen: hoe begin je eraan?

Het is mooi dat lokale besturen vandaag heel wat concrete initiatieven opstarten ter ondersteuning van organisatoren kinderopvang binnen de gemeente. De vergunning, erkenning en subsidiëring van kinderopvang is een Vlaamse bevoegdheid. Het lokale beleid en lokale middelen kunnen de inspanningen van de Vlaamse overheid versterken. De inzet van de lokale besturen kan mee de doelstelling om voldoende, kwaliteitsvolle en betaalbare kinderopvang te hebben, helpen realiseren.

Starters in de kinderopvang zijn in eerste instantie op zoek naar een locatie en een financieel duwtje in de rug. Anderzijds heeft niet elke gemeente de mogelijkheden om een dergelijke ondersteuning uit te bouwen. Toch kan ieder lokaal bestuur – ook zonder veel middelen – starters in de kinderopvang wel informeren en oriënteren.

Wil jouw lokaal bestuur inzetten op de ondersteuning/het aantrekken van kinderopvang binnen de gemeente? Al dan niet met een beperkt budget? Hieronder bieden we enkele handvaten aan om van start te gaan.

3.1 Breng de actuele situatie in kaart en wees kritisch

Hét startpunt voor het uitbouwen van een kinderopvangvriendelijke gemeente is het in kaart brengen van de actuele situatie binnen de gemeente. Welke ondersteuning biedt het lokaal bestuur vandaag aan (mogelijke) organisatoren kinderopvang en aan ondernemers in het algemeen?

Maak een overzicht van de huidige ondersteuning. Dit kan gaan van het hebben van een duidelijk aanspreekpunt voor startende ondernemers, tot het hebben van een reglement voor subsidies en premies, een lokaal loket kinderopvang of een folder kinderopvang. Biedt het lokaal bestuur nog geen ondersteuning? Dan kan je starten van een wit blad.

Na de inventarisatie van het huidig aanbod aan ondersteuning, volgt best een kritische screening ervan. Hoe werkt dit allemaal vandaag? Wordt er veel gebruik van gemaakt? Waarom wel? Waarom niet? Een kwaliteitsvolle ondersteuning heeft immers te maken met tal van aspecten.

Inventariseer ook de huidige knelpunten inzake kinderopvang in de gemeente. Is er een tekort aan opvangplaatsen? Overal in de gemeente of slechts in bepaalde wijken? Alle opvangvormen of enkel baby's en peuters? Lukt het niet om organisatoren te overtuigen om niet-gesubsidieerde opvang op te starten in de gemeente?

Dreigen bepaalde organisatoren kinderopvang de opvang stop te zetten omwille van te beperkte inkomsten en te hoge investeringen? Of schort er iets aan de kwaliteit van de kinderopvang? Voel je net behoefte aan afstemming tussen de kinderopvang? Of merk je dat de kinderopvang nog te veel drempels kent voor bepaalde doelgroepen? Enzovoort. Analyseer en inventariseer de knelpunten. Zo kan je een ondersteuning uitbouwen die vooral de knelpunten aanpakt.

3.2 Luister naar de experts in kwestie

Het is vanzelfsprekend om ook de doelgroep in kwestie te beluisteren. Het LOK – op voorwaarde dat er een vertegenwoordiging is van alle soorten organisatoren kinderopvang, zowel gesubsidieerde, als niet-gesubsidieerde, zowel gezins- als groepsopvang, zowel opvang van baby's en peuters als opvang van schoolgaande kinderen – is de plaats bij uitstek om de actuele ondersteuning eens op de agenda te plaatsen en je oor te luisteren te leggen bij organisatoren kinderopvang. Organiseer hier rond bijvoorbeeld een werkgroep. Welke drempels om te starten hebben organisatoren kinderopvang ervaren? Welke ondersteuning zouden zij vandaag waardevol vinden? Waar kan het lokaal bestuur voor hen een meerwaarde leveren?

Soms is er weinig contact met specifieke organisatoren kinderopvang binnen de gemeente. Dan kan je via een individueel gesprek of een informeel overleg heel wat nuttige informatie verkrijgen. Door hen een stem te geven, geef je hen ook erkenning en respect.

Als we weten hoe de kinderopvang op dit moment is georganiseerd en we kennen de verwachtingen van de organisatoren, zijn we al een goed eind op weg.

3.3 Kinderopvang = ondernemen

Ondernemerschap is een hot topic en staat in veel gemeenten hoog op de prioriteitenlijst: een gemeente die inzet op lokaal ondernemerschap draagt bij aan de tewerkstellingskansen in de gemeente en helpt de algemene leefbaarheid van de gemeente vooruit.

In heel wat gemeenten bestaat er een informatieloket voor ondernemers of dienst die zich bezig houdt met het lokaal ondernemersbeleid. Ondernemers ondersteunen is hun *core business*. Toch wordt kinderopvang vandaag meestal niet meegenomen in dit verhaal. Ga daarom zeker na wie er in jouw gemeente bezig is met dit thema en zit samen om na te denken wat hun dienstverlening voor jou kan betekenen.

Is er een ondernemersloket? Op welke manier bereiken zij de doelgroep kinderopvang? Hebben zij een website? Worden er infosessies georganiseerd? Worden organisatoren kinderopvang ook betrokken bij evenementen en acties van de dienst economie? Op welke manier kan de ondersteuning van organisatoren kinderopvang hierin een plaats krijgen? Veelal kunnen ook onderlinge afspraken gemaakt worden rond doorverwijzing.

Bovendien hebben zij heel wat ervaring met het aantrekken van ondernemers in de gemeente. Tips en tricks vind je dus zeker daar!

3.4 Communiceer actief hoe jij een kinderopvangvriendelijke gemeente bent

Heel belangrijk voor organisatoren kinderopvang is heldere en volledige informatie: welke ondersteuning biedt het lokaal bestuur, binnen welke termijn en welke documenten zijn vereist bij de aanvraag van de ondersteuning, bij wie kunnen ze terecht met vragen?

Onderschat niet het belang van het gemak waarmee mogelijke starters in contact kunnen komen met het lokaal bestuur of de ambtenaar die verantwoordelijk is kinderopvang. Snel kunnen beschikken over duidelijke, concrete en juiste informatie is belangrijk voor starters. Hoe zou je zelf zijn als je wil starten in de kinderopvang? Als het begin al stroef loopt, word je al snel moedeloos.

De [Subsidiegids voor Kinderopvang](#) van het Vlaams Agentschap Innoveren en Ondernemen geeft een overzicht van de meest relevante overheidsmaatregelen voor het starten in de kinderopvang. Doordat deze brochures automatisch bijgewerkt worden wanneer de informatie in de Subsidiedatabank wordt aangepast, beschik je bij het downloaden steeds over de meest actuele brochure.

Digitale communicatiemiddelen, zoals e-mail en internet zijn erg belangrijke kanalen om de informatie op een toegankelijke manier beschikbaar te stellen. Een pagina 'starten in de kinderopvang' op de gemeentelijke website biedt starters niet alleen duidelijke informatie over de ondersteuning die de gemeente biedt, het geeft ze meteen ook het gevoel dat de gemeente inspanningen voor hen doet, en dus een kinderopvangvriendelijk beleid heeft. Denk er zeker aan om voor zaken waarvoor men niet terecht kan bij de gemeente door te verwijzen naar andere instanties.

Bekijk ook zeker samen met de communicatiedienst van de gemeente hoe je de externe communicatie kan verbeteren via de gemeentelijke communicatiekanalen: wat zijn de

mogelijkheden op de website, kan er in het gemeenteblad een artikel gewijd worden over dit topic? Enzovoort.

3.5 Raadpleeg onze verzameling van praktijken

Aan de hand van de resultaten van de bevraging ontwikkelde het VVSG-Steunpunt Kinderopvang een databank met voorbeelden uit de praktijk. Verschillende steden, gemeenten en OCMW's deelden met ons hun subsidiereglementen en vormen van ondersteuning. Ben je dus op zoek naar concrete voorbeelden van hoe ondersteuning vorm kan krijgen? Neem zeker een kijkje in onze databank.

Surf naar www.vvsg.be, kies voor het thema '**Zorg en welzijn**' en klik door naar '**Kinderopvang**'.

Op de pagina '**Lokale organisatoren ondersteunen**' vind je, naast een verzameling van praktijken, ook een handleiding met inspiratie, tips en aandachtspunten voor het uitbouwen van een kinderopvangvriendelijke gemeente en meer informatie indien je gemeentelijke infrastructuur ter beschikking wil stellen voor kinderopvang.

4 Bronnen

Detailhandel Vlaanderen, (n.d.). Hoe uw startende handelaars ondersteunen. Geraadpleegd op 19 september 2017 via <http://www.detailhandelvlaanderen.be/detailhandelsbeleid/hoe-uw-startende-handelaars-ondersteunen>

Van Herck B., Douchy P., Dessers R., Thomas S. (2014). Leidraad voor de dienst economie en de dienstverlening aan ondernemers. Geraadpleegd op 8 augustus via http://www.vvsg.be/economie/economie/Documents/20140513_LeidraadDienstEconomie.pdf